

ILM FAN XABARNOMASI

Ilmiy elektron jurnali

O‘SMIRLARNI OILAGA TAYYORLASHDA MILLIY QADRIYATLARNING O‘ZIGA XOS JIHATLARI

Osiyo xalqaro universiteti

70110102 – “Pedagogika va psixologiya” fakulteti

II boshqich magistri

Qodirova Ziyoda Tohirjon qizi

Har bir millat o‘ziga xos qadriyatlarini vujudga keltirib, davrlar o‘tishi bilan ularning yangi-yangi jihatlari shakllantirib, sayqallashtirib boraveradi. Milliy qadriyatlar har bir xalqning tarixiy tafakkuri natijasidir. Milliy qadriyatlar takomillashtirilib, keyingi avlodga zamon bilan hamnafas holda etkazilsa, millat taraqqiyotida ahamiyati kattadir. Aks holda, milliy qadriyatlarining tanazzuli - millatning tanazzulidir, desak mubolag‘a bo‘lmaydi. Bu borada O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoev Ma’naviy-ma’rifiy ishlar tizimini tubdan takomillashtirish, davlat va jamoat tashkilotlarining hamkorligini kuchaytirish masalalari bo‘yicha videoselektor yig‘ilishidagi ma’ruzasida: “Agar jamiyat hayotining tanasi iqtisodiyot bo‘lsa, uning joni va ruhi ma’naviyatdir. Biz yangi O‘zbekistonni barpo etishga qaror qilgan ekanmiz, ikkita mustahkam ustunga tayanamiz. Birinchisi – bozor tamoyillariga asoslangan kuchli iqtisodiyot. Ikkinchisi – ajdodlarimizning boy merosi va milliy qadriyatlarga asoslangan kuchli ma’naviyat”¹, - deb ta’kidlagan. Milliy qadriyatlarda har bir millatning tarixi, urf-odatlar, ma’naviyati va madaniyati bilan bog‘liq jihatlari namoyon bo‘ladi. Shu jumladan, o‘zbek xalqining ham uzoq tarixga ega milliy qadriyatlari shular jumlasidandir. O‘zbek xalqining milliy qadriyatlari va qadriyatlar tizimi, millatimizning tarix silsilalari, zamona zayllari, turli ijtimoiy va siyosiy jarayonlar ta’sirida shakllanib keldi. Milliy qadriyatlarimiz millatning kelib chiqish xususiyatlari va hududiy makoni bilan bog‘liq holda shakllandi. Zotan, har bir millat o‘z qadriyatlarining yaratuvchisigina emas, balki uni asrab avaylovchi va kelajakka etkazuvchisi hamdir. Milliy qadriyatlarining saqlanishi uchun har bir millatning o‘zi mas’uldir. Bu esa mas’ullikning faqat alohida shaxslarga emas, balki butun millatga ham xos namoyon bo‘lishini anglatadi. Oilada bolaga salomlashish, to‘g‘ri ovqatlanish, kiyinish madaniyatidan tortib, o‘zidan kattalar va tengdoshlar bilan o‘zaro ijobiy muloqot, jamoa orasida o‘zini tutish, nonni e’zozlash, suvni toza saqlash, yoshi ulug‘larning yo‘lini kesib o‘tmaslik, otaonaning hurmatini joyiga qo‘yish, ustoz-murabbiylarni hurmat qilish, tabiat va atrofmuhitni toza saqlash kabi ma’naviy-ma’rifiy o‘g‘itlarni turli rivoyat, maqol, hikmat va nasihatlar orqali singdirib boriladi. Sharqona millatimizga xos bo‘lgan adolatlilik, to‘g‘rilik, vatanparvarlik, mehnatsevarlik, samimiylik, sadoqatlilik, do‘stga sodiqlik, ilmlilik, mehr-oqibatlilik, mehmondo‘stlik va to‘g‘rilik singari fazilatlar shaxsiy namuna sifatida ota-onalar orqali farzandga singdiriladi. Bu qadriyatlar oilaviy qadriyatlar asosida singdirib borilsa birmuncha oson kechadi deyish mumkin. Chunki, oilada ota-ona tomonidan kundalik o‘git va vazifalar sifatida ham shakllantirib boriladi. O‘z navbatida milliy qadriyatlar sirasiga piru-badavlat nuroniy onaxonlaruotaxonlarimizni e’zozlash, ularning dono aytgan fikrlari, o‘gitlari, pand-nasihatlarini olish, keksayganda ylarga tirkak bo‘la olish singari milliy qadriyatlar ham o‘z kuchini yo‘qotgani yo‘q. Ota-onalarga qarilik chog‘ida moddiylik emas,

balki oila aʼzolari tomonidan berilgan mehr-muhabbat, samimiylik, shirin soʻz orqali qalbini koʻtarish va dalda berish muhimdir. Qadriyatlar transformatsiyasi sharoitida oʻsmirlarni oilaviy hayotga tayyorlash borasida ularning yosh va individual xususiyatlari eʼtiborga olinmayotganligi, tarbiyaviy yondashuvning toʻgʻri yoʻlga qoʻyilmaganligi kabi muammolar oilaviy ajrimlarning koʻpayib ketishiga sabab boʻlmoqda. Bu oʻz oʻzidan maʼlumki, ular ongiga milliy va oilaviy qadriyatlarning yaxshi singdirilmaganligidir. Zero, bu borada ota-onalarning oʻzlari farzand tarbiyasi haqidagi bilimlar bilan doimo qurollanishlari talab etiladi. Aynan er-xotinning oilani barpo etish motivlari va maqsadlari haqida bilimga ega emasligi, umumiy qadriyatlarni tushunishning yoʻqligi, mustahkam oilaviy anʼanalarning shakllanmaganligidir. Oilaviy qadriyatlar va uni mustahkamlash borasidagi masalalar hukumat meʼyoriy hujjatlarida ham oʻz aksini topgan. Oʻzbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2018 yil 14 martdagi “Xotin-qizlar bilan ishlash va oilalarda maʼnaviy-axloqiy qadriyatlarni mustahkamlash boʻyicha mutaxassis toʻgʻrisidagi nizomni tasdiqlash haqida”gi 200-son qarori² qabul qilinib, bunda oilaviy qadriyatlarni mustahkamlash, erta nikoh va ajrashishlarning oldini olish boʻyicha samarali choralarni koʻrish masalalar belgilab berilgan. Maʼlumki, bu borada amalga oshirilgan ijobiy ishlar bilan bir qatorda, qadriyatlarimizga yot boʻlgan mafkuralarning kirib kelishiga asosiy sabablar qilib quyidagilarni keltirish mumkin: - yoshlarning qadriyatlarimizning mohiyati va ahamiyatini anglab etmasligi; - nafaqat oʻsmir-yoshlar, balki ayrim katta yoshli insonlarning oʻzlarida ham qadriyatlarga nisbatan eʼtiborlarining susayib borayotganligi; - “Ommaviy madaniyat”ning ijtimoiy tarmoqlar orqali keng yoyilishi natijasida qadriyatlarimizga yot boʻlgan mafkuralarni singdirishga harakat qilinayotganligi; - qadriyatlar, urf – odat va anʼanalarning asl mazmun-mohiyati yosh avlod ongiga ilk davrdan singdirib borilmayotganligi va hokazolar. Xalqimiz tomonidan Navroʻz bayrami keng nishonlab kelinayotgani bu, oʻzbek xalqining milliy qadriyatlarini oʻzida namoyon etadi. Navroʻz bayramida tayyorlanadigan sumalak sayillari, qoʻshiqlar, har xil milliy taomlarni tayyorlanishi oʻzbek millatining tarixan boy urf-odatlaridan darak beradi. Navroʻz bayramining yana eng muhim tomoni shundaki, milliy qadriyatlarimizni kelajak avlodga zamon bilan hamnafas qilib etkazishdir. Navroʻz bayramning yana saxovatpeshalik, bagʻrikenglik, samimiylik kabi olijanob qadriyatlar asarlar osha oʻtib, sayqallanib, yangicha maʼno kasb etib, yashab kelmoqda. Navroʻz – yangilanish, yashnash, yasharish bayrami, tabiatning uygʻonishi bilan bogʻliq yangi kunning boshlanish bayramidir. “Navroʻz” soʻzi fors tilidan olingan boʻlib, “Nav”–yangi, “Roʻz” – kun, yaʼni “Yangi kun” degan maʼnoni anglatadi. 21 mart kecha va kunduz tenglashgan kun – yangi yil – Navroʻz bayrami sifatida Sharq xalqlari tomonidan keng nishonlanadi. Navroʻz juda qadimiy bayram ekanligi haqida Abu Rayhon Beruniyning “Qadimgi xalqlardan qolgan yodgorliklar”³, Umar Hayyomning “Navroʻznoma”⁴ asarlarida keng yoritilgan. Ushbu asarlarda bayramning paydo boʻlish tarixi, u bilan bogʻliq urf-odatlar, rasm-rusumlar haqida qimmatli maʼlumotlar berilgan. Maʼlumki, milliy qadriyatlar bilan bir qatorda umuminsoniy qadriyatlar ham oʻsmirlarni oilaga tayyorlashda oʻz xususiyatlari hamda tarbiyaviy ahamiyati bilan ajralib turadi. Iqtisodiy qadriyatlar. Iqtisodiy munosabatlar jarayonida shaxslar oʻrtasidagi oʻzaro manfaatlarni hisobga olish, halollik, poklik, bagʻrikenglik, ishonchlilik kabi fazilatlarining amal qilinishini anglatadigan tushuncha – iqtisodiy qadriyatlar deyiladi. Ijtimoiy-siyosiy qadriyatlar ichida eng zaruriylari – erkinlik, tenglik, birodarlik insoniyat tomonidan hamisha eʼzozlab, qadrlanib kelingan. Oʻzbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida bu borada: “Oʻzbekiston Respublikasi demokratiya, umuminsoniy prinsiplarga asoslanadi, ularga koʻra inson, uning hayoti, erkinligi, shaʼni, qadr-qimmat va boshqa daxlsiz huquqlari oliy qadriyat hisoblanadi. Demokratik huquq va erkinliklar Konstitutsiya va qonunlar bilan himoya qilinadibir oʻziga xos xususiyati shundaki, xalqimizga, millatimizga xos yuksak insoniylik, mehr-muruvvat, oqibat, qadr-qimmat.

Xulosa qismi: Yuqoridagi masalalardan kelib chiqib, yurtimizda milliy qadriyatlar xalqimizning azaliy orzu-umidi bo'lgan huquqiy demokratik davlat va fuqarolik jamiyatini qurish, yurtimizning kelajagi uchun suyanch va tayanch bo'ladigan barkamol o'smir-yoshlarni voyaga etkazib, tarbiyalash imkonini beradi. Yoshlarni oilaviy hayotga tayyorlash borasida jamoatchilik tashkilotlari o'rtasida uzviy hamkorlik, yagona yondashuv tizimining yo'qligi muammoning asosiy ildizini tashkil etadi. Shu sababli, mazkur yo'nalishda, birinchi navbatda, yoshlarni oilaviy hayotga tayyorlash eng asosiy dolzarb vazifalardan biri bo'lsa, oilalarni mustahkamlash, oilaviy qadriyatlarni saqlash va oilalardagi ijtimoiy-ma'naviy muhitni sog'lomlashtirish borasida ham manzilli ishlashni tashkil etish, shuningdek, ajrim yoqasiga kelib qolgan yosh oilalarni aniqlab olish va ularning muammolarini keng jamoatchilik vakillarini jalb etgan holda hal qilish ham muhim ahamiyat kasb etadi. Oilada farzandlarni tarbiyalash, ularni milliy, umuminsoniy, ma'naviy qadriyatlar va an'analardan bahramand qilish, bilim darajalarini oshirish uchun mamlakatimizda barcha imkoniyatlar mavjud. O'smir-yoshlar oilada ulg'ayar ekan, uning barcha xarakterida, xulq-atvorida atrof-muhit va oilaga bo'lgan munosabat, kelajakda o'zining oila qurishi, farzandlar tarbiyalashi haqidagi fikrlari ham takomillashib boraveradi.